

- 1 Život a smrt je něco, co se nás bytostně týká, a proto je naše vědomí a myšlení o životě a o smrti plné nejen předsudků a předpojetí, ale dokonce pudů, nekontrolovaných emocí a všeho druhu doprovodných spoluvýznamů (konotací) prastarého, ještě mytického původu, které nemáme dost pod kontrolou.
- 2 Odtud plyne nebezpečí, že samu otázku euthanasie položíme způsobem, který už předem určí povahu odpovědi. Tomu se filosofie musí vždycky urputně, s rozhodností, ale také metodicky bránit. Základním způsobem obrany je kladení otázek, týkajících se oněch předsudků a předpojetí. Nic nelze pokládat za samozřejmé. (To je smysl onoho Kevorkianova slova proti lékařskému a náboženskému „terorismu“.)
- 3 Naše první otázka: co říká samo slovo „euthanasie“? Znamená „dobrou smrt“. Může být smrt něčím dobrým? První předsudek, s nímž se běžně setkáváme, je zcela negativní pohled na smrt: smrt je především ohrožením života, který je čímsi pozitivním, dobrým. Mylnost tohoto předsudku je patrná: ne každý život, ne jakýkoli život je už pozitivní a dobrý. A proto také ne každá smrt je negativní a zlá. (O tom ví i bible: smrt žádostivější než život – Jer 8,3; hledati budou lidé smrti – Zj 9,6; dokonce: drahá jest smrt svatých jeho – Ž 116,15.)
- 4 Můžeme se tedy tázat: co je nebo co může být na smrti dobrého? Především je smrt součástí stvoření, a to znamená, že je alespoň potenciálně dobrá, neboť všechno stvoření je potenciálně dobré. Pavlovo slovo o tom, že smrt je trestem, odplatou za hřích, v této obecnosti neplatí. Pokud by platilo, tak by stejnou odplatou musel být i sám život, rozumí se špatný život. A pokud je navzdory hříchu možný také dobrý život, je možná i dobrá smrt.
- 5 Biologicky resp. evolučně biologicky je pozitivní role smrti nepochybná; dnes se dokonce mluví o tom, že smrt je živým bytostem geneticky naprogramována. To svědčí o tom, že smrt nestojí proti životu, ale že je součástí života. Ale je třeba jít ještě dál: smrt slouží životu, život si zapřáhl smrt do své káry, život využívá smrti k tomu, aby se sám vyvinul na vyšší úroveň, aby se zkvalitnil. Není to smrt, která panuje nad životem, ale naopak život, který panuje nad smrtí.
- 6 Mám za to, že to neplatí jen obecně, abstraktně, vědecky, ale že z toho nutně vyplývají také konkrétní důsledky pro jednotlivce, pro každého z nás. Strach ze smrti (i v jemnějších formách, jako je ostych, úcta, dojem posvátnosti apod.) je dán už biologicky, ale člověk si je své smrtelnosti vědom, takže tento strach může přerůst do různých posedlostí. Smrt je součástí života a nemůže mít vyšší nároky než život sám. Tak jako se život nesmí stát pouhým předmětem manipulace, nesmí se stát pouhým předmětem manipulace ani smrt. Otázka ovšem je, co rozumíme „pouhou manipulací“.
- 7 Integrální součástí životního snažení je úsilí o zlepšení postavení jednak vlastního, jednak – ve společenství – nejbližších, jednak – biologicky – druhu a rodu. Když považujeme nejen za samozřejmé, ale především za nutné a záhodné, aby se každý připravoval ve školách a v učení na to, aby se něčemu pořádnému naučil a aby tak zlepšil způsob i výsledky svého snažení, musíme to aplikovat také na smrt. Je zcela legitimní, aby člověk dbal o své zdraví a aby předcházel nemocem, eventuálně aby je léčil. Smrt ovšem není choroba, nýbrž součást života. To znamená, že choroba může ohrožovat a devalvovat jak život, tak smrt. Boj proti chorobám je bojem proti zlému životu a zlé smrti, a za dobrý, zdravý život a za dobrou („zdravou“?!) smrt.
- 8 Filozofové mají někdy tendenci význam smrti přeceňovat. Někteří dokonce považovali filosofii za celoživotní přípravu na smrt. (Heidegger dokonce říká o člověku, že je „bytím k smrti“, Sein zum Tode, jako kdyby daleko základněji neplatilo, že je bytím k životu!) V jedné věci má však po mém soudu filosofie vážný úkol, totiž připravovat člověka pro dobrý život, a protože smrt je součástí života, také na dobrou smrt. A to nejen nějakým utěšováním, vůbec mluvením, ale přece jenom také výkladem a rozbořením, zkrátka rozvažováním. Rozvažování je totiž také velmi účinné a dokonce praktické. (Př 18,21: smrt i život jsou v moci jazyka.)
- 9 To znamená, že principiálně nelze s oprávněností vyřadit otázku (spíše otázky) po dobré smrti mimo rámec otázek po dobrém životě. Z toho vyplývá, že právě tak, jako se člověk (lidstvo) může a smí pokoušet vylepšit úroveň a kvalitu života, může a smí tak činit i pokud jde o úroveň a kvalitu smrti. Má-li člověk nejen právo, ale dokonce povinnost se vyhýbat upadlým a nedůstojným formám života, má právo a povinnost se vyhýbat také upadlým a nedůstojným formám smrti. V první řadě strachu ze smrti, který je nedůstojný člověka.
- 10 Niebuhr kdysi řekl, že humor je jakýsi předstupeň víry. A poukázal na velmi pozoruhodnou analogii mezi obojím, spočívající v jakémsi odstupě, který nebere s poslední vážností ani slávu, ani moc, a v našem případě bychom řekli: ani život, ani smrt. Bible zná tuto formu odstupě, a dočteme se o ní na různých místech a v různých podobách. Rád tu obvykle cituji slova z Jer 21,8 či obdobu z 5 Mojž 30,15n: člověku je předložen život, ale také smrt, a je vyzván, aby volil život. To je výzva proti všem typům posedlostí smrtí, ať proti strachu před ní nebo proti obsesi, kdy nás smrt naopak přitahuje.
- 11 Volba života nesmí být volbou bídneho života, nýbrž života dobrého. A když život končí, je tu stále možnost volit smrt ne jako odpůrkyni a protivu života, nýbrž jako patřičnou a náležitou součást života. A také zde jde o volbu dobré smrti a ne zlé a děsivé smrti. – A když už je možno a třeba volit smrt jako součást života, je třeba na prvním místě myslet nikoli na život vlastní, ale na život – a také smrt – bližního a bližních, zkrátka těch druhých.

- 12 Jak víme, bible zná smrt naveskrz pozitivní, dobrou, a to ne teprve v křesťanské interpretaci jakéhosi výměnného obchodu Boha se sebou samým, jakési magické ekonomie spásy. Už Iz 53,12 mluví o „vylití“ vlastní duše na smrt, v Joz 2,14 čteme o tom, jak duše naše mohou jít za vás na smrt a jak tedy může také smrt být veskrze spravedlivá a dobrá, takže spravedlnost vlastně vytrhuje od (špatné) smrti.
- 13 Tyto zásadní úvahy nemohou být odbyty poukazem na to, jak těžké je zajistit „dobrou smrt“ třeba zákony. O tom se nebudu přít. Všichni přece dobře víme, jak těžké, ano nemožné je zajistit zákony dokonce jen milování bližního, natož milování nepřátel. A stejně tak nemožné je svěřit tuto věc nějakým odborníkům, např. psychologům nebo lékařům (psychiatrům) apod.
- 14 Mají-li pro nás nějaký smysl slova „mít naději proti naději“, znamená to v našem případě, že dobrou smrt může a smí volit jen ten, kdo neztrácí naději při své smrti a ve své smrti. To je pak ta pravá naděje – zatímco naděje, že neumřu, je naděje falešná. Jsem přesvědčen, že volit pro sebe euthanasii lze, aniž bychom nutně ztráceli nebo narušovali, korumpovali svou naději. Ale nesmí to být naděje iluzorní, naděje, která si dělá obrazy eventuelního přežití smrti.

- - - - -

Lidský život má resp. může mít smysl pouze jako volba: člověk musí svůj život nejen trpně přijmout, ale musí jej přijmout jako svůj úkol, jako poslání. To nemůže udělat malé dítě, protože z toho ještě „nemá rozum“, a proto musí být k oné volbě připravováno. Tak, jako je člověku předloženo dobré a zlé, a má zvolit dobré, tak je mu předložen život a smrt, a má zvolit život. Proto neplatí, že si nikdo svůj život nedal – to není argument. Život totiž není jen dar, ale je to také půjčka, je to dluh – rodíme se a stáváme se dospělými takřkajíc na úvěr – a úvěr znamená závazek. Se životem to je jako s oněmi hřivnami, které jsou služebníkům svěřeny do péče a opatrování – a očekává se, že s nimi něco rozumného podniknou.

--- --- ---